

DOI: <https://doi.org/10.15276/ict.02.2025.61>

УДК 316.74:004:316.77

Роль цифрових технологій у процесі соціокультурної адаптації біженців

Доброєр Наталія Вікторівна

Канд. культурології, доцент каф. Культурологія та філософія культури

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9712-9219>; dobroer75@gmail.com

Національний університет «Одеська політехніка», пр. Шевченка, 1. Одеса, 65044, Україна

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто роль цифрових технологій у процесі культурної адаптації біженців у нових соціокультурних середовищах. Підкреслюється, що сучасні цифрові інструменти — онлайн-курси, освітні платформи, соціальні мережі, мобільні застосунки та інтерактивні вебресурси — відкривають широкі можливості для вивчення мови країни перебування, ознайомлення з культурними нормами, традиціями та правовими аспектами життя в новому суспільстві. Особлива увага приділяється ролі цифрових технологій у підтримці емоційного благополуччя та зниженні рівня соціальної ізоляції біженців завдяки створенню віртуальних спільнот, мереж взаємодопомоги та платформ для психологічної підтримки. Зазначено, що використання цифрових ресурсів дає змогу біженцям здобувати нові професійні навички, брати участь у дистанційному навчанні, розширювати соціальні контакти та формувати почуття належності до приймаючої спільноти. Вони стають важливим інструментом подолання культурного шоку та стресу, сприяють швидшому пристосуванню до нових умов, стимулюють розвиток міжкультурної толерантності та взаєморозуміння. Крім того, цифрові технології дозволяють отримувати доступ до актуальної інформації про права, соціальні послуги, можливості працевлаштування, що є важливим чинником у процесі соціально-економічної інтеграції біженців. Разом із тим, у статті проаналізовано ключові виклики, що супроводжують використання цифрових технологій у процесі інтеграції. Серед них — обмежений доступ до технічних засобів і стабільного інтернет-з'єднання, низький рівень цифрової грамотності, мовні бар'єри, інформаційне перевантаження та культурна нерелевантність наявного контенту. Підкреслюється, що без належної адаптації та супроводу цифрові ресурси можуть не лише не сприяти, а й ускладнювати процес інтеграції, створюючи ризики дезінформації, соціального відчуження або хибного сприйняття приймаючого суспільства. Наголошено на необхідності міжсекторальної співпраці між державними структурами, освітніми установами, громадськими організаціями та технологічними компаніями задля створення культурно чутливих цифрових рішень. Такі рішення мають враховувати мовні, освітні, соціальні та психологічні потреби біженців, бути адаптованими до різного рівня цифрової грамотності та поєднувати онлайн-інструменти з офлайн-підтримкою місцевих освітніх і громадських інституцій. Зроблено висновок, що комплексне використання цифрових технологій у поєднанні з індивідуальним супроводом, наставництвом і активним залученням біженців до освітніх і культурних програм може суттєво прискорити їхню соціокультурну інтеграцію, підвищити рівень їхньої самореалізації, соціальної мобільності та сприяти формуванню згуртованого, толерантного та інклюзивного суспільства.

Ключові слова: біженці; цифрові технології; адаптація; інтеграція; соціокультурна інтеграція; онлайн-освіта; мовні бар'єри; міжкультурна комунікація

Актуальність. Сучасні міграційні процеси та гуманітарні кризи призводять до зростання кількості біженців і внутрішньо переміщених осіб, особливо після початку повномасштабної війни в Україні. Переселення часто супроводжується втратою соціальних зв'язків, зміною звичного культурного середовища, психологічним напруженням і потребою швидкої адаптації до нових умов. Успішна інтеграція вимагає не лише задоволення базових потреб, а й створення можливостей для культурної, мовної та соціальної адаптації, без яких зростає ризик маргіналізації, дискримінації та соціальної ізоляції. Культурна адаптація є найскладнішим і найдовшим етапом інтеграції, адже передбачає поступове формування нової системи норм, цінностей і моделей поведінки при збереженні власної ідентичності та підтримці зв'язку з рідною культурою. У цьому процесі цифрове середовище стає ключовим інструментом, що забезпечує доступ до інформації, освіти, соціальних контактів і психологічної підтримки, а також створює можливості для розвитку професійних компетенцій і громадянської активності. Водночас воно несе виклики — низький рівень цифрової грамотності, мовні бар'єри, технічні обмеження, культурні непорозуміння та ризик віртуальної ізоляції.

Огляд літератури. Важливо проаналізувати наукові праці, що досліджують роль цифрових технологій у підтримці біженців, аби визначити ключові виклики, ресурси та

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.uk>)

стратегії їхньої адаптації. Зокрема, стаття Andreas Maercker та Herbert Schützwohl (2019) розглядає культурну адаптацію інтернет-інтервенцій для біженців у Німеччина на основі аналізу досвіду користувачів. Автори підкреслюють, що ефективність цифрових психосоціальних програм залежить від урахування культурних особливостей — мови, соціальних норм, символіки та контексту змісту. Без цього інтервенції можуть бути малоефективними або неприйнятними. Вони пропонують стратегії адаптації: використання зрозумілої мови, врахування локальних соціальних структур і культурних символів, що підвищує доступність і прийнятність цифрових інструментів для різних груп біженців [3].

Важливим є дослідження Özdemir, Görgün та Sarioğlu (2024), яке аналізує 10 мобільних застосунків для підтримки біженців у адаптації до культури приймаючої країни. Використовуючи якісний контент-аналіз, автори встановили, що додатки надають інформацію про житло, освіту, роботу, охорону здоров'я, мову, права та документи, а також використовують GPS і GIS для показу притулків, лікарень, транспорту тощо. Це знижує стрес і сприяє адаптації [5].

Також стаття Miryam Potocky (2021) узагальнює 39 досліджень про роль цифрових навичок у інтеграції біженців, спираючись на Рамку інтеграції Ndofor-Tah et al. (2019). Показано, що цифрові компетенції впливають на доступ до освіти, медицини, культури, інформації, соціальних зв'язків, але часто залишаються недостатніми. Авторка підкреслює потребу навчання й розвитку цифрових навичок для полегшення адаптації [6].

У дослідженні Т. Майка та Л. Майка аналізується вплив процесів «іншості» та цифрового виключення на інтеграцію біженців у Німеччина. У статті *Refugee Integration in Germany: The Interplay of Othering, Digital Exclusion, and Identity Negotiation* показано, що сприйняття біженців як «чужих» та обмежений доступ до цифрових ресурсів сприяють соціальній ізоляції й ускладнюють інтеграцію. Водночас біженці намагаються зберегти культурну ідентичність, адаптуючи її до нових умов. Автори наголошують на необхідності врахування соціальних і цифрових бар'єрів під час формування політик інтеграції [4].

Наступним аспектом цифрової інтеграції біженців розглядає стаття (2021), яка узагальнює дослідження використання мобільних технологій для комунікації, доступу до інформації та підтримки соціальних зв'язків. Авторка показує, що мобільні пристрої дозволяють біженцям підтримувати контакт із родиною, отримувати інформацію про безпеку та послуги, а також сприяють їхній соціальній інтеграції [1].

Також важливо звернутися до роботи, яка досліджує цифровий сторітелінг як інструмент формування ідентичності та агентності біженців. У статті *Digital Storytelling with Refugees: Analysis of Communication Setting from the Capability Approach Perspective* розглядаються майстерні Digital Storytelling Workshops у рамках проекту IntegrArt. Авторка підкреслює, що створення цифрових історій допомагає біженцям висловити себе, формувати своє бачення як агентів змін і інтегруватися в суспільство, при цьому важливо, щоб їхні історії мали реальний соціальний вплив [2].

Огляд досліджень показує, що цифрові технології є важливим інструментом підтримки біженців, але їхня ефективність залежить від культурних, соціальних і технологічних факторів. Культурна адаптація онлайн-інтервенцій, розвиток цифрових навичок, подолання цифрового виключення, використання мобільних застосунків та цифрового сторітелінгу сприяють успішній інтеграції та формуванню активної соціальної позиції біженців. Дослідження підкреслюють необхідність комплексного підходу, який поєднує доступність технологій, навчання та соціальну підтримку, аби цифрові ресурси забезпечували не лише інформаційний доступ, а й реальне соціальне та культурне включення.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі можливостей цифрових технологій як інструменту соціокультурної адаптації біженців. Уперше розглянуто цифрові платформи, онлайн-курси, мобільні застосунки та соціальні мережі не лише як допоміжні освітні ресурси, а як інтегрований засіб формування нових соціальних зв'язків, культурної

ідентичності та міжкультурної взаємодії. Дослідження поєднує педагогічний, соціальний і культурологічний підходи, що дозволяє оцінити вплив цифрових технологій на адаптаційні процеси комплексно. Запропоновано концепцію культурно чутливого використання цифрових ресурсів, орієнтовану на подолання мовних бар'єрів, інформаційного перевантаження та підвищення релевантності контенту до культурних потреб біженців.

Виклад основного матеріалу. У сучасному цифровому середовищі біженці активно використовують онлайн-ресурси та мобільні технології для адаптації до нової культурної та соціальної реальності. Основні цифрові інструменти включають онлайн-курси, освітні та культурні платформи, соціальні мережі, кар'єрні платформи та мобільні додатки. Онлайн-курси сприяють вивченню мови та культури, формують соціальні та культурні компетенції і створюють «перехідний простір» для освоєння норм приймаючого суспільства.

У Німеччині vhs-Lernportal пропонує інтерактивні онлайн-курси німецької мови від A1 до B2 з можливістю офлайн-використання та підтримкою наставника. Інтенсивні курси HAWK University (B2–C1) поєднують мовне навчання з академічною підготовкою, а офіційні інтеграційні курси BAMF знайомлять біженців із соціальними, правовими та культурними нормами Німеччини.

У Великій Британії платформа Language Training for Refugees забезпечує самостійне та групове вивчення англійської для різних рівнів, Oxford International Digital Institute пропонує курси «English for Culture» та «English for Business», а Breaking Barriers фокусується на професійній інтеграції.

У Франції JRS French School проводить навчання у малих групах, OFII French Courses орієнтовані на повсякденне спілкування та культурну адаптацію, а програма FLE 2.0 поєднує онлайн-вправи та традиційні заняття для підготовки до академічного чи професійного середовища.

Освітні та культурні платформи розширюють знання про історію та соціальні норми, соціальні мережі забезпечують комунікацію та підтримку, кар'єрні платформи сприяють професійному розвитку, а мобільні додатки полегшують повсякденну орієнтацію та доступ до послуг. Основні виклики включають мовні бар'єри, обмежений доступ до інтернету та цифрових пристроїв, низький рівень цифрової грамотності та потребу у культурно релевантному контенті. Ці платформи виконують як освітню, так і соціальну функцію, формуючи простір для взаємодії біженців із приймаючим суспільством, водночас відображаючи нерівність у доступі до цифрового та культурного капіталу.

Цифрові освітні та культурні платформи відіграють важливу роль у підтримці культурної адаптації біженців, одночасно зберігаючи їхню культурну ідентичність. Доступ до таких ресурсів може бути обмежений через технічні бар'єри та недостатню цифрову грамотність користувачів. Серед важливих платформ — Digital Human Library, що надає понад 1800 віртуальних турів музеями та культурними установами, та ThingLink, який дозволяє створювати інтерактивні тури, сприяючи кращому розумінню культури приймаючого суспільства.

Соціальні мережі та онлайн-групи підтримки, такі як RISE Network та Settle In App, дозволяють біженцям обмінюватися досвідом, отримувати інформацію та підтримку, створюючи «цифрові спільноти», зменшуючи соціальну ізоляцію та сприяючи інтеграції.

Платформи для кар'єрного консультування та навчання, зокрема Refugee Career Pathways (RCP) та Upwardly Global, допомагають біженцям адаптувати професійні навички до вимог нового ринку праці, забезпечують освіту, наставництво та фінансову підтримку, сприяючи формуванню професійної ідентичності та економічній самостійності.

Ці цифрові ресурси виконують подвійну роль: сприяють адаптації та інтеграції, одночасно демонструючи існуючі структурні бар'єри та нерівності у доступі до освіти, роботи та культурного капіталу.

Мобільні додатки для орієнтації у новому культурному середовищі є важливим інструментом підтримки біженців у процесі адаптації, адже вони надають практичну інформацію про повсякденне життя, соціальні послуги, транспортну систему та культурні особливості країни перебування. Водночас ефективність таких додатків обмежується низкою чинників. По-перше, технічні перешкоди, як-от відсутність смартфона або нестабільне інтернет-з'єднання, ускладнюють їх використання. По-друге, не всі додатки враховують культурні та мовні особливості біженців, що може знизити релевантність інформації та ускладнити інтеграцію у нове соціокультурне середовище.

Серед значущих ресурсів цієї категорії можна виділити Settle In App, який пропонує інформацію щодо адаптації, культурної орієнтації та доступу до соціальних послуг, а також O Canada App, розроблений Міжнародною організацією з міграції, що допомагає біженцям підготуватися до інтеграції в Канаді через інтерактивні навчальні модулі, практичні поради та інформацію про державні сервіси. Такі додатки формують своєрідний «цифровий простір навігації», у якому біженці можуть поступово знайомитися з соціальними та культурними нормами, здобуваючи знання для повсякденного життя. Водночас вони виявляють наявні цифрові нерівності та підкреслюють необхідність культурно чутливих рішень, що враховують мовні, соціальні та культурні особливості користувачів.

Висновки. Цифрове середовище виступає одночасно ресурсом підтримки та потенційним фактором соціальної ізоляції біженців. Воно надає можливості для вивчення мови, знайомства з культурою приймаючої країни, професійної та соціальної адаптації, водночас створюючи виклики, пов'язані з цифровою грамотністю, технічними обмеженнями та культурною релевантністю контенту. Ефективність цифрових ресурсів значною мірою залежить від міжсекторальної підтримки — участі освітніх установ, громадських організацій та державних структур, що забезпечують доступні та культурно чутливі онлайн-платформи. Мобільні додатки повинні доповнювати живе спілкування та інтеграцію в локальні спільноти, адже лише комплексний підхід дозволяє біженцям формувати соціальні зв'язки, розвивати професійні навички та набувати культурної компетентності у приймаючому суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Alencar, A. "Mobile communication and refugees: An analytical review of academic literature". *Sociology Compass*. 2020; 14 (8): e12802. DOI: <https://doi.org/10.1111/soc4.12802>.
2. Bonini Baldini S. "Digital Storytelling with Refugees: Analysis of Communication Setting from the Capability Approach Perspective". *Revue française des sciences de l'information et de la communication*. 2019; 17: 1–15. DOI: <https://doi.org/10.4000/rfsic.7022>.
3. Maercker A., Schützwohl M. "Cultural adaptation of internet interventions for refugees: Results from a user experience study in Germany". *Internet Interventions*. 2019; 18: 100252. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.invent.2019.100252>.
4. Majka T., Majka L. "Refugee Integration in Germany: The Interplay of Bothering, Digital Exclusion, and Identity Negotiation". *Refugee Integration: Issues and Challenges*. 2025. p. 1–15. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-19631-7_48.
5. Özdemir Ö., Görgün M., Sarioğlu E. B. "Digital solidarity and adaptation: applications developed for refugees in host countries". *Frontiers in Sociology*. 2024; 9: 1479288. DOI: <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1479288>.
6. Potocky M. "The Role of Digital Skills in Refugee Integration: A State-of-the-Art Review". *International Journal of Information, Diversity, & Inclusion*. 2021; 5 (5): 37514. DOI: <https://doi.org/10.33137/ijidi.v5i5.37514>.

DOI: <https://doi.org/10.15276/ict.02.2025.61>

UDC 316.74:004:316.77

The role of digital technologies in the socio-cultural adaptation of refugees

Nataliia V. Dobroier

PhD, Associate Professor of the Department of Cultural Studies and Philosophy of Culture

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9712-9219>; dobroer75@gmail.com

Odesa Polytechnic National University, 1, Shevchenko Ave. Odesa, 65044, Ukraine

ABSTRACT

The article examines the role of digital technologies in the cultural adaptation of refugees in new socio-cultural environments. It emphasizes that modern digital tools—online courses, educational platforms, social networks, mobile applications, and interactive web resources—offer extensive opportunities for learning the language of the host country, familiarizing with cultural norms, traditions, and legal aspects of life in a new society. Special attention is paid to the role of digital technologies in supporting emotional well-being and reducing social isolation among refugees through the creation of virtual communities, mutual aid networks, and platforms for psychological support. The use of digital resources enables refugees to acquire new professional skills, participate in distance learning, expand social contacts, and develop a sense of belonging to the host community. They serve as a crucial tool for overcoming culture shock and stress, facilitating faster adaptation to new conditions, and promoting intercultural tolerance and understanding. Moreover, digital technologies provide access to up-to-date information on rights, social services, and employment opportunities, which is an important factor in the socio-economic integration of refugees. At the same time, the article analyzes key challenges associated with using digital technologies in the integration process. These include limited access to technical equipment and stable internet connections, low digital literacy, language barriers, information overload, and cultural irrelevance of available content. It is emphasized that without proper adaptation and support, digital resources may not only fail to facilitate integration but could also complicate it, creating risks of misinformation, social alienation, or misperception of the host society. The necessity of cross-sectoral cooperation among governmental institutions, educational establishments, NGOs, and technology companies is highlighted to develop culturally sensitive digital solutions. Such solutions should consider refugees' linguistic, educational, social, and psychological needs, be adapted to varying levels of digital literacy, and combine online tools with offline support from local educational and community institutions. The conclusion is that the comprehensive use of digital technologies, combined with individual guidance, mentorship, and active participation of refugees in educational and cultural programs, can significantly accelerate their socio-cultural integration, enhance their self-realization and social mobility, and contribute to the formation of a cohesive, tolerant, and inclusive society.

Keywords: Refugees; digital technologies; adaptation; integration; socio-cultural integration; online education; language barriers; intercultural communication